

TÜRKİYE'DE ÇEVRE VE İKLİM POLİTİKALARININ ÇOCUKLARA ETKİSİ

ICHILD İklim Hareketi

İnsan Hakları İzleme & Raporlama Çalışmaları - I

HAZIRLAYANLAR

Gülsüm Serçe
Hilal Nur Yaman
Nujen Yüksel
Vildan Tüysüz

TEŞEKKÜR

ICHILD İklim Hareketinin Kurucu Üyelerinden olan ve manevi desteklerini hala hissettiğimiz Avjin Aktop, Ege Bayoğlu, Melisa Akkuş, Rüveyda Eser ve Samet Tatlı'ya;

sınav dönemi olduğu için bu çalışmaya aktif olarak katılamasa da ekibimizin bir üyesi olan Nevra Yeşilyurt'a;

kapasite güçlenme eğitimleri desteği ve katkıları için Ezgi Koman'a ve Merve Yüksek'e;

izleme çalışmasının tasarım ve planlama sürecindeki destekleri ve katkıları için Gözde Durmuş'a;

atölye çalışmalarında rapora katkı sunan çocuklara ve gençlere;

İklim Hareketi'nin çalışmalarının koordinasyonunu destekleyen ve her zaman yanımızda olan Zeynep Betül Demirses'e ve ICHILD'a;

bu çalışmayı gerçekleştirmemiz için ekibimize kapasite güçlenme desteği sağladığı ve işbirliği için Etkiniz ekibine

TEŞEKKÜR EDERİZ!

TASARIM

Zeynep Betül Demirses Teke

İçindekiler

Giriş	3
Amaç ve Kapsam	4
Metodoloji ve Veri Toplama Yöntemleri	4
Sınırlılıklar ve Karşılaşılan Engeller	5
Mevcut Arkaplan ve Çerçeve	6
Göstergeler ve Bulgular	7
Bölüm 1: İklim Krizi ve Hak Temelli Yaklaşım	9
Bölüm 2: Çocuk ve Gençlerin Deneyimi	11
Sonuç ve Öneriler	17

Biz Kimiz? ICHILD İklim Hareketi

ICHILD İklim Hareketi, çocuklarla birlikte ve çocuk hakları çerçevesinde; kapsayıcı, erişilebilir, katılımcı ve dayanışmacı bir yaklaşımla güvenli bir ortam oluşturarak, iklim krizinin çocuk hakları ve çocuklar üzerindeki etkilerini yerel ölçekte izler ve iklim krizinin getirdiği eşitsizliklere karşı mücadele faaliyetleri yürütür.

İklim krizinin çocuk hakları üzerindeki etkilerini, çocukların ifade ve müdahale alanlarını genişleten katılımcı bir bakış açısıyla izleyerek hem kamuoyunun hem de karar alıcıların üzerinde farkındalık yaratmayı, iklim krizinin çocuk hakları üzerindeki olumsuz etkilerini azaltmayı hedeflemektedir.

ICHILD İklim Hareketi altı farklı şehirden yedi çocuğun öncülüğünde ICHILD çatısı altında kurulmuştur. Zamanla ekibe iki yeni üye katılımıyla, süreç içinde ekip yapılanması değişerek dört kişilik bir çekirdek kadro ile çalışmalarına devam etmiştir. Farklı coğrafyalardan gelen kurucu üyeler ve ekipteki çeşitlilik, hareketin kapsayıcı bir yaklaşım benimsemesini ve farklı bakış açılarını bir araya getirmesini sağlamıştır.

İklim Hareketi, çalışmalarında çeşitli konuların kesişimselliğine dikkat eder. Bu kesişimsellikte dezavantajlı gruplar içerisinde yer alan kadınların ve farklı sosyo-ekonomik statüye sahip bireylerin dahiliyetine önem vermektedir. ICHILD İklim Hareketi, oluşturmuş olduğu İlke ve Değerler Metni'nden yola çıkarak "canlı merkezci yaklaşım"ı benimsemektedir. Bu yaklaşımın temelinde yalnızca insanların değil, ekosistemdeki tüm canlıların haklarının bir bütün olarak savunulması vardır. ICHILD İklim Hareketi, koordinasyon ekibinin belirlemiş olduğu Topluluk Kurallarını dikkate alarak; hiyerarşi oluşturmaksızın, karşılıklı saygı ve ekip içi enerjiyi esas alarak, şiddetsiz ve barışçıl bir dille, çocuklara erişilebilir, katılımcı ve güvenli bir ortam sunmak için çalışmaktadır.

Biz Kimiz? ICHILD - Uluslararası Çocuk Hakları Elçileri Derneği

Uluslararası Çocuk Hakları Elçileri Derneği (ICHILD), her çocuğun toplumda eşit bir yurttaş ve hak öznesi olarak kabul edilmesi için çalışan bir sivil toplum örgütüdür. ICHILD, çocukların kendi yaşamlarına dair söz sahibi olabilecekleri, haklarını savunabilecekleri ve karar alma süreçlerinde aktif rol üstlenebilecekleri bir toplum inşa etme hedefiyle faaliyet göstermektedir.

Bu doğrultuda, çocukların haklarını hayata geçiren mevcut mekanizmaları güçlendirmeyi, gerektiğinde ise çocukların öncülüğünde yeni katılım, izleme ve savunuculuk araçları tasarlamayı amaçlar. Yürüttüğü tüm çalışmalarında çocuğun yüksek yararını, çocuğun katılım hakkını ve dayanışma ilkesini merkeze alır.

ICHILD çocuklar için değil; çocuklarla birlikte çalışır. Çocukların bilgiye erişim, katılım, ifade ve örgütlenme özgürlüklerini destekleyerek onların kendi hak mücadelelerinin öznesi olmalarını teşvik eder. Bu yaklaşım, yalnızca çocukları koruma değil, onların güçlenmesini ve toplumsal yaşamda etkin yurttaşlar olarak var olmalarını da hedefler.

ICHILD, çocuk haklarının korunması ve güçlendirilmesi için kamu kurumları, yerel yönetimler, sivil toplum kuruluşları ve akademi ile ortaklıklar ve dayanışma ilişkileri geliştirir. Her adımında çocukların fikirlerine, duygularına ve deneyimlerine yer vererek, çocuk haklarının yalnızca bir kavram değil, yaşayan bir değer haline gelmesi için çalışır.

Giriş

İklim krizi, yalnızca doğanın değil, insan haklarının da krizidir. Her geçen gün etkilerini daha belirgin şekilde hissettiren bu kriz, en çok da çocukları etkiliyor. Çocuklar, hem bugünün hak öznesi hem de geleceğin taşıyıcısı olarak iklim krizinin getirdiği eşitsizliklerin tam merkezinde yer alıyor. Ancak bu krizin en önemli tanıkları ve etkilenenleri olan çocukların sesleri, politika belgelerinde ve uygulamalarda çoğu zaman yeterince duyulmuyor. Bu rapor, tam da bu sessizliğe bir yanıt olarak doğdu.

ICHILD İklim Hareketi, Türkiye'nin farklı şehirlerinden bir araya gelen çocukların ve gençlerin ortak çabasıyla kuruldu. Hareket, çocuk hakları perspektifini merkeze alarak iklim krizinin çocuklar üzerindeki etkilerini görünür kılmayı, bu konuda çocukların kendi söz ve gözlemleriyle izleme yapmalarını sağlamayı hedefledi. Çocuklar, yalnızca birer veri kaynağı olarak değil; sürecin her aşamasında fikir üreten, araştıran, değerlendiren ve öneri geliştiren aktif öznelere olarak bu çalışmada yer aldı. Bu yaklaşım, çocuk haklarının yalnızca korunması değil, yaşama geçirilmesi bakımından da güçlü bir örnektir.

Rapor, Türkiye'deki çevre ve iklim politikalarının çocuk haklarıyla ne kadar uyumlu olduğunu değerlendirmek amacıyla hazırlanmıştır. Çalışma kapsamında ilgili bakanlıkların strateji belgeleri, planları ve uygulamaları hak temelli bir bakış açısıyla incelenmiş; bilgi edinme başvuruları, yasal düzenlemeler ve mevcut raporlar üzerinden analizler yapılmıştır. Bu rapor, yalnızca eksikleri göstermek için değil, aynı zamanda çözüm üretmek, politika yapıcılarını çocukların gözünden yeniden düşünmeye davet etmek için çocuklar tarafından kaleme alınmıştır.

İklim kriziyle mücadelede en etkili adım, çocukları bu mücadelenin yalnızca hedef kitlesi değil, ortak aktörü olarak kabul etmektir. Bu raporun temel çağrısı da budur: Çocukların bilgiye, katılıma ve korunmaya dair haklarını güvence altına alan; onların deneyimlerinden öğrenen; gelecek kuşakların yaşam hakkını bugünden koruyan bütüncül ve adil bir iklim politikası inşa etmek.

ICHILD İklim Hareketi olarak, bu çalışmayı yalnızca bir rapor değil, çocukların çevresel adalet ve hak temelli iklim mücadelesine bıraktığı bir iz olarak görüyoruz.

Amaç ve Kapsam

Bu izleme raporunun temel amacı, iklim krizinin çocuk hakları üzerindeki etkilerinin konunun öznesi olan çocuklar tarafından değerlendirilmesi, karar alıcılara alınacak önlemlerle ilgili öneriler sunulması, karar alıcıların gündemlerine çocuk hakları perspektifinin eklenmesi ve iklim krizinin etkilerinin çocuk haklarıyla uyumlu olacak şekilde azaltılmasına katkıda bulunulmasıdır.

Çalışmamız, hem mevcut çevresel politikaların çocuk hakları üzerindeki etkilerini incelemeyi hem de bu politikaların çocuk haklarını gözeten bir yaklaşımla nasıl geliştirilebileceğini araştırmayı içermektedir.

Bu doğrultuda, iklim krizinin çocuk hakları üzerindeki etkilerini belirlemek amacıyla, devletlerin çevre politikalarının çocuk hakları çerçevesinde nasıl değerlendirdiğini ve bu değerlendirmelerin yasal altyapı ile uyumluluğunu inceledik. Ayrıca, devlet politikalarının çocuk haklarını çevresel açıdan olumsuz etkilediği durumlarda, çocuk haklarının konumu ile ilgili mevcut yasal altyapının ve şikayet mekanizmalarının etkililiğini inceledik. Çalışmamız, bu değerlendirmeleri desteklemek üzere, ilgili bakanlıkların strateji planlarını ve bilgi edinme başvuruları yoluyla topladığımız verileri temel alınarak hazırlandı. Bu noktada, Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme 26. Genel Yorum'un "Çocuklar, çevresel konularda bilgi edinme, katılım, eğitim ve çevresel zararlardan korunma haklarına sahiptir." maddesini referans alarak bu konuda kendi düşüncelerimizi belirtme ve gidişatta söz hakkı elde ederek hem bugünüme hem de geleceğimize etki etme ihtiyacı hissettik.

Sonuç olarak, raporumuz, çocuk haklarının korunması açısından devlet politikalarının etkinliğini ve etkililiğini değerlendirerek, politika yapıcılar için somut öneriler sunmayı amaçlamaktadır.

Metodoloji ve Veri Toplama Yöntemleri

Bu rapor, iklim krizi ve çocuk hakları arasındaki ilişkinin değerlendirilmesi amacıyla çocuklar tarafından yürütülen bir çalışma olarak hazırlanmıştır. Bu nedenle hazırlanan rapor, genel insan hakları izleme raporlarının tüm adımlarını içermeyebilir. Bunun yerine kendimizi ve çalışmamızı daha iyi ifade edebileceğimiz bir çalışma ve raporlama yöntemi aşağıdaki adımlar izlenerek belirlenmiştir:

Kapsam ve Odak Alanları: Çalışmada ilk olarak odaklanılacak olan konular ve kapsam belirlenmiştir. Çalışmanın kapsamı, iklim krizinin çocuk haklarına etkilerini farklı bakış açılarından değerlendirmeyi hedeflemiştir. Ekonomik boyut bu ilişkinin önemli bir yaklaşımı olarak ele alınmış ve özel olarak tarım sektörüne odaklanılmıştır. Bu yaklaşım, iklim krizinin tarım yoluyla ekonomi üzerindeki etkilerini anlamaya yönelik bir analiz oluşturmuştur.

Veri Toplama ve Analiz: Kapsam ve odak alanları belirlendikten sonra hazırlanan izleme standartları ve göstergeleri ışığında veri toplama ve veri analizi gerçekleştirilmiştir. Mevzuat taraması sırasında, Türkiye'de iklim krizi ve çocuk hakları ilişkisine yönelik sınırlı bilgiye ulaşılmıştır. Elde edilen mevcut kaynaklar, raporu şekillendirmede yol gösterici olmuştur. Çalışmanın ana niteliğini korumak amacıyla, elde edilen veriler yalnızca eksiklikleri vurgulamakla kalmayıp, öneri geliştirme sürecinde de rapora dahil edilmiştir. Çalışma sürecinde, konuyla ilgili kamu kurumlarına bilgi edinme başvuruları yapılmış; ancak bu süreçte alınan sınırlı yanıtlar, alternatif veri kaynaklarına yönelmeyi gerektirmiştir. Bu durum, izlemenin raporlar üzerinden değerlendirmesini sağlamış olup, sonuçların daha kapsamlı bir şekilde ele alınmasını sağlamıştır.

Değerlendirme ve Derleme: Yukarıda bahsi geçen adımlar tamamlandıktan sonra elde edilen veriler rapor formatında derlenmiştir.

Sınırlılıklar, Karşılaşılan Engeller

İzleme çalışmasında iki farklı standart üzerinden ilerlenmiştir. Standart 1 çerçevesinde yapılan bu çalışmada bazı zorluklar ve engeller ile karşılaşılmıştır. Çalışmanın daha iyi anlaşılması ve şeffaflığı açısından bunlar da izleme çalışmasının çıktıları olarak değerlendirilmiştir.

Yasal ve Uygulama Boşlukları: Çocuk hakları ve çevre politikaları bağlamında yapılan izleme çalışmalarında, mevcut yasal düzenlemelerdeki eksiklikler önemli bir engel teşkil etmektedir. Çocuk katılımını destekleyen ve çevre politikalarının çocuklar üzerindeki etkisini değerlendiren yasal mekanizmaların yetersizliği, bu alandaki çalışmaların kapsamını sınırlamakta ve elde edilen sonuçların uygulamaya geçirilmesini zorlaştırmaktadır.

Şikayet ve Hak Arama Mekanizmalarına Erişim Sorunları: Şikayet ve hak arama mekanizmalarından biri olan CİMER'e erişimde yaşadığımız zorluklar ve bilgi edinme başvurularımızın yanıtsız kalması bu çalışmada bir engel ve sınırlılık olarak karşımıza çıkmaktadır. Çocukların şikayet ve hak arama mekanizmalarına erişimde karşılaştığı zorluklar, çocukların kendi bakış açıları ile uygulama ve politikaları değerlendirmelerini olumsuz olarak etkiler. Bu bağlamda politikaların geliştirilmesi için yapılan çalışmalardan biri olan izleme süreçleri de olumsuz etkilenir. Bu mekanizmaların yeterince yaygın olmaması, çocukların bu süreçler hakkında bilgi eksikliği yaşamaları ve mevcut mekanizmaların etkinliğiyle ilgili verilere erişimin sınırlı olması, analizlerin detaylandırılmasını zorlaştırmaktadır.

İnsan Hakları Raporlama Formatlarının Çocuk Dostu Olmaması: İnsan hakları izleme ve insan hakları raporlama, sadece yetişkinlere yönelik bir çalışma değildir. Genel kabul gören raporlama formatları, çocuklar tarafından anlaşılabilir. Genel formatların yetişkin bakış açısı ile oluşturulması çalışmamızda bir sınırlılık oluşturmuştur. Bu nedenle genel kabul gören yaklaşımı referans alarak, kendi yöntemimizi ve formatımızı oluşturarak bu çalışmayı hazırladık.

Mevcut Arkaplan ve Yasal Çerçeve

Türkiye, iklim krizinden etkilenme açısından hem coğrafi konumu itibariyle hem de sosyal ve ekonomik boyuttan en çok zarar görecektir. Diğer OECD ülkeleri ile karşılaştırıldığında Türkiye'nin içinde bulunduğu durum her açıdan daha fazla risk barındırmaktadır. Türkiye Ülke İklim ve Kalkınma Raporu'na göre, Türkiye, 10 klime karşı kırılganlık boyutundan 9'unda yüksek riske sahip iken, diğer OECD ülkelerinde bu oran 10 üzerinden ortalama 2'dir. (2)

Bunun gibi pek çok tehdidin baskısı altında, Türkiye iklim krizine karşı temelde 2 mücadele stratejisi izliyor. Birinci strateji emisyon azaltım yolları gibi olumsuz sonuçların hafifletilmesi üzerine odaklanırken ikinci strateji iklim krizinin yaşamı etkileyen durumlarına uyumu temel almaktadır. Bugün gelinen noktada, dünyada sera gazı emisyonlarının etkilerinin tam olarak telafi edilmesinin mümkün olmadığının anlaşılması ile birlikte ikinci strateji üzerinde daha fazla çalışılmaya başlandı. (3)

Çünkü, dünyanın sera gazı emisyonlarını sınırlandırmayı ve giderek azaltmayı başarması durumunda bile, gezegenin şu anda atmosferinde bulunan sera gazlarından kurtulmasının zaman alacağı bilinmektedir. Bu durum, küresel emisyonların azaltılma çabalarının başarılı sonuçlar vermesi durumunda bile, mutlaka iklim değişikliğinin etkilerine uyum sağlamak gerektiğini göstermektedir. (4)

İklim değişikliğinin olası etkilerinden en önemlisi ise, Türkiye'ye karşı ekonomik açıdan çok ciddi bir tehdit oluşturmaları ve bunun sosyal hayatta sebebiyet vereceği hak ihlalleridir. Küresel Gıda Güvenliği Endeksine göre Türkiye, genel gıda güvenliği açısından 47. sırada yer alıyor. Su arzındaki % 10'luk bir azalma Türkiye gayri safi milli hasılasının % 6'sına, yani yaklaşık 50 milyar dolara mal olabilir. Bu durum gıda fiyatlarındaki baskıyı ve genel gıda güvenliği endişelerini daha da arttıracaktır. Bu durumdan en çok etkilenecek kesim düşük gelirli nüfus olacaktır, zira bu kesimin gıdaya harcadığı pay en zengin hanelere kıyasla üç kat daha fazladır. (5)

Sosyal ve ekonomik hayatta ortaya çıkan değişimler, insan kaynaklı ya da doğal afetler ile jeopolitik riskler (savaşlar, göç dalgası vb.) insan ve toplum hayatında önemli ve hızlı değişimlere sebep olurken, değişim ve gelişim beraberinde çeşitli risklerle karşı karşıya kalınmasına neden olmaktadır. Bu durumdan da en fazla hassas/kırılgan gruplar etkilenmektedir ve çocuklar da bu hassas/kırılgan grupların içerisinde yer almaktadır. Bu bağlamda, iklim değişikliği dâhil tüm afet ve kriz durumlarında çocuklar özelinde, ayrıntılı, öncelikli değerlendirmelere ve hizmetlere ihtiyaç duyulmaktadır. (6)

(2) (3) Country Climate and Development Report Europe and Central Asia - Türkiye, World Bank Group, June - 2022

(4) İklim Değişikliği Ulusal Eylem Planı 2011-2023, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, Ankara - 2012

(5) Country Climate and Development Report Europe and Central Asia - Türkiye, World Bank Group, June - 2022

(6) Türkiye Çocuk Hakları Strateji Belgesi ve Eylem Planı 2023 - 2028, Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Ankara - 2023

1990 yılında Türkiye tarafından imzalanan ve Türkiye için bağlayıcılığı olan Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Dair Sözleşmenin 26. Genel Yorumu [7], çocukların çevresel zararlardan korunma ve güvenli bir çevrede büyüme haklarını vurgular. Türkiye'nin taraf olduğu Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme kapsamında "iklim krizinin sebep olacağı ekonomik ve sosyal etkilerle birlikte oluşacak çocuk hakları ihlallerine karşı önlem almak ve etkilerini nitelikli bir uyum politikası izleyerek azaltmak" sorumluluğu vardır. Politika yapıcılar iklim krizine karşı mücadelede bu uyum stratejisinin önemini kavramış olmasına karşın en verimli ve başarılı stratejiyi geliştirmek için kapasitelerinin güçlenmesine ve bunun için verdikleri hedeflerin takibinin yapılmasına ihtiyaç duyulmaktadır.

Göstergeler ve Bulgular

İzleme çalışması, iki farklı standart üzerinden tasarlanmıştır. Bu rapor, birinci standardın göstergeleri ve bu göstergelerin bulguları temel alınarak hazırlanmıştır. Bahsi geçen birinci standart aşağıdaki gibidir:

"Standart 1: Devletler çevreyle ilgili olacak politika ve uygulamalarda çocuklara olan etkisini değerlendirir, buna göre tutum alır."

İzleme çalışması kapsamında hazırlanan standartların ve oluşturulan göstergelerin yer aldığı tablolar "Ekler" kısmında yer almaktadır.

İzleme çalışmasının birinci standardı kapsamında elde edilen bulgular İklim Krizi ve Hak Temelli Yaklaşım & İklim Krizi ve Çocuk Odaklı Yaklaşım olmak üzere iki ana başlıkta derlenmiştir.

[7] Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights [OHCHR], General Comment No. 26 [2023] on Children's Rights and the Environment with a Special Focus on Climate Change, erişim: 9 Aralık 2024, <https://www.ohchr.org/en/documents/general-comments-and-recommendations/crccgc26-general-comment-no-26-2023-childrens-rights>

Bölüm 1: İklim Krizi ve Hak Temelli Yaklaşım

İklim Krizi ve Hak Temelli Yaklaşım

İklim krizinin etkileri, güncel hava olaylarındaki değişim veya doğal afetlerin ötesinde önemli bir insan hakları krizidir. Bunun Türkiye'deki en önemli sebeplerinden birisi ise Türkiye'nin ekonomisinin önemli bir parçasını oluşturan tarım sektörünün iklim krizinden en çok etkilenecek sektörlerin başında gelmesidir. Tarım sektörünün iklim krizinin tetiklediği tüm doğal afetlerden ve olumsuz sonuçlardan etkilenecek oldukça savunmasız bir konumda olması, güvenli gıdaya erişim hakkını risk altına sokmaktadır. Gıda güvenliği üzerindeki bu tehdit, domino etkisiyle, yoksulluğun getirdiği hak ihlalleri başta olmak üzere tüm toplumsal sorunları tetikleyecektir.

Bu sebeple, Türkiye Cumhuriyeti devleti, iklim krizine karşı geliştirdiği politika ve stratejilerde bütünlüklü bir bakış açısı benimsemeli, insan hakları ve iklim krizini birlikte ele almalıdır. Çünkü iklim krizinin etkilerini en az zararla atlatabilmek için, krizin etkilerinin getirdiği adaletsizliği insan haklarına uyumlu hale getirecek şekilde planlamalar yapmak oldukça kritiktir. Bu nedenle, özellikle tarım ve gıda güvenliği üzerine yapılan çalışmalar başta olmak üzere, tüm ekonomik planlamalar ve iklim krizine karşı aksiyon planları, insan hakları temelli bir bakış açısıyla ele alınmalıdır.

ICHILD İklim Hareketi, incelediği politika belgeleri arasından, TR İklim Uyum Strateji Belgesinde bu başlığı analiz etmiştir.

1.1 Türkiye İklim Uyum Strateji Belgesi

Türkiye Cumhuriyeti Çevre Şehircilik Bakanlığı, 2011-2023 yılları aralığında uygulanması için Türkiye İklim Değişikliğine Uyum ve Strateji belgesi hazırladı. Bu belge çerçevesinde, Türkiye'nin mevcut durumu göz önünde bulundurularak; su, doğal afet, insan sağlığı gibi pek çok perspektiften ülkenin iklim krizine en az zararla uyumlanabilmesi için stratejiler geliştirilmiştir.

Bu belge detaylıca incelendiğinde aşağıdaki yorumlamalar ve sonuçlara ulaşılmıştır :

İklim Krizine Karşı 2 Temel Mücadele Stratejisi: Belgede yer alan stratejilerden birincisi emisyon azaltım yolları gibi olumsuz sonuçların hafifletilmesi üzerine odaklanırken, ikinci strateji ise bu etkilere uyumlanmayı temel almaktadır. Bugün gelinen noktada, dünyada sera gazı emisyonlarının etkilerinin tam olarak telafi edilmesinin oldukça zor olması nedeniyle ikinci yola daha fazla önem vermeye başlanmıştır. Türkiye Cumhuriyeti Çevre Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı, hazırladığı bu strateji belgesiyle dünyanın yöneldiği yolu benimseyerek iklim krizinin olumsuz etkilerine uyum sağlamaya önem verdiğini açıkça göstermiştir. **(8)**

(8) "Dünyanın sera gazı emisyonlarını sınırlandırmayı ve giderek azaltmayı başarması durumunda bile, gezegenin şu anda atmosferde bulunan sera gazlarından kurtulmasının zaman alacağı bilinmektedir. Bu durum, küresel emisyonların azaltılması çabalarının başarılı sonuçlar vermesi durumunda bile, mutlaka iklim değişikliğinin etkilerine uyum sağlamak gerektiğini göstermektedir. " (2.sayfa 1.paragraf)

Türkiye'nin Riske Açık Konumu: Türkiye'nin bulunduğu coğrafi ve ekonomik konum itibarıyla iklim krizine karşı daha savunmasız bir durumda olduğu, strateji belgesi hazırlanırken göz önüne alınmıştır. (9)

Güvenli gıdaya erişim hakkı: İklim krizinden en çok zarar görecektir sektörlerin başında tarım sektörü geldiği için, bunun güvenli gıdaya erişim hakkı üzerinde oluşturduğu tehdit, oldukça ciddiye alınması gereken bir sorundur. Strateji belgesinden ulaşılan analize göre, Türkiye'de gıda güvenliği ile ilgili çeşitli çalışmalar yapılmış ancak bu çalışmaların hiçbirinde, tehdit kaynağı iklim krizi olarak adres gösterilmemiştir. Bu durum, gıda güvenliği krizinin, iklim krizinin tetiklediği bir hak temelli sorun olarak ele alınmasını ve bununla birlikte hak temelli bir yaklaşım benimsenmesini engellemektedir. (10)

Hassas/Kırılgan Gruplar Üzerindeki Etki: Gıda güvenliğiyle ilgili çalışmalar doğrudan iklim kriziyle ilişkilendirilmese de, Türkiye'de iklim krizine uyum sağlamaya yönelik birçok çalışma yürütülmektedir. Fakat buradaki diğer önemli bir eksik, uyum stratejileri planlanırken hak temelli yaklaşıma sahip olunmamasıdır. Halbuki, krizler tarihte her zaman ilk olarak hassas/kırılgan gruplar için hak ihlallerine sebebiyet vermiştir. Bu noktada özellikle kadınlar ve çocuklar gibi hassas/kırılgan gruplar için ciddi hak kayıplarının söz konusu olacağı kolaylıkla gözlemlenebilir.

Farkındalık ve İlerleyiş: İlgili strateji belgesinin; iklim krizinin özellikle tarım ve gıda güvenliği üzerindeki tehditlerinin ciddiyetinden ve bunun hassas/kırılgan gruplar üzerindeki etkilerinden bahseden pek çok ifadeye yer vermesi, **aslında bu tehdidin farkında olduklarını gösterebilir** ve bu nokta olumlu bir gerçeklik olarak takdir edilmelidir. Ayrıca strateji belgesinin, 2011 gibi erken bir tarihte, uyum stratejisinin öneminin farkında olarak hazırlanması oldukça önemli bir ilerlemedir.

Ancak, strateji belgesinde belirtilen hedeflerin planlanan tamamlanma tarihi üzerinden 1 yıl geçmesine rağmen hedeflerde dikkate değer bir ilerleme kaydedilmemiş olduğunu gözlemledik. (11)

(11) Hedeflerin ilerleme durumlarına ilişkin CİMER üzerinden gerçekleştirdiğimiz bilgi edinme başvuruları sın bir kısmı yanıtlanmamış, yanıtlananlarda ise yönlendirme yapılarak, tarafımıza herhangi bir bilgilendirme gerçekleştirilmemiştir. (EK-2)

Bölüm 2: İklim Krizi ve Çocuk Odaklı Yaklaşım

İklim Krizi ve Çocuk Odaklı Yaklaşım

Dünya tarihinde ortaya çıkan tüm krizler gibi iklim krizinin olumsuz etkileriyle de ilk yüzleşecek gruplar, kadınlar ve çocuklar gibi hassas/kırılgan gruplardır. İklim krizinin sebep olduğu tüm doğal afetlerde en savunmasız olan kitleler bu kırılgan gruplar olduğu gibi, iklim krizinin tetikleyeceği yoksullaşmayla birlikte haklarından ilk vazgeçmek durumunda kalacak olanlar da yine bu dezavantajlı gruplardır.

Elinizdeki rapor, bu kırılgan gruplar arasından çocukların haklarını temel alarak hazırlanmıştır.

Genel Yorum 26'ya göre , çocuklar çevresel konularda bilgi edinme, katılım, eğitim ve çevresel zararlardan korunma haklarına sahiptir. Genel Yorum, çocukların çevresel zararlardan korunma haklarını vurgular. Çocukların çevresel risklere karşı korunması ve güvenli bir çevrede büyüme hakkı üzerinde durur. Ayrıca belge, çocukların çevresel sağlığını tehdit eden faktörlerle ilgili istatistikler ve araştırmalar sunarak korunma haklarının önemini destekler. Genel Yorum 26'yı uygulama gereksinimi bulunan Türkiye, hazırladığı tüm strateji belgeleri ve planlarda özellikle iklim kriziyle ilişkili çevresel konularda çocukların haklarını korumak için, çocuk odaklı yaklaşımı benimsemelidir.

ICHILD İklim Hareketi, incelediği strateji belgeleri arasından, TR İklim Uyum Strateji Belgesi, TR Ulusal Çocuk Hakları Strateji Belgesi ve TR Çevre Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı Strateji Belgelerinde bu başlığı analiz etmiştir.

2.1 Türkiye İklim Uyum Strateji Belgesi

Bu strateji belgesi hazırlanırken, hassas/kırılgan grupların iklim krizinden en çok etkilenecek grup olduklarına dair bir dikkatin söz konusu olduğu söylenmelidir. İklim uyum strateji belgesinde aşağıda sizlerle paylaştığımız ifadelerden anlaşılacağı üzere Türkiye devleti, iklim krizinin dezavantajlı gruplar üzerindeki olumsuz etkileri ile ilgili farkındalığa sahiptir. Fakat bu hassas/kırılgan grup tanımları arasında ve de belgenin tamamında herhangi bir "çocuk" ifadesi ile karşılaşmamıştır. Özellikle çocuklardan söz edilmemesi, bu farkındalığın çocuk odaklı yaklaşıma sahip olmadığını gösterebilir. Belge incelendiğinde, çocuk hakları açısından herhangi bir değerlendirme ile karşılaşmamıştır. Bu belgede çocuk odaklı bir yaklaşımın bulunmaması, hak ihlallerinin önünü açabilir.

"Özellikle yoksulların gıda, su, barınma ve sağlık haklarının tümü iklim değişikliği yüzünden zarar görme tehlikesi altındadır. Yoksul veya savunmasız oldukları için, iklim değişikliğinin etkilerini en fazla hissedecek gruplar da yerel insanlar, çiftçiler ve kadınlar olmaktadır." (28. sayfa 5. paragraf)

“İklim değişikliği nedeni ile tarımsal kuraklıktan daha çok etkilenecek bölgelerde ekonomik, sosyal ve çevresel etkilerinin öncelikli olarak en kısa sürede tespit edilmesi öngörülmüştür. Tarım sektöründe çalışan ve iklim değişikliğinden etkilenen yoksul çiftçilerin havza veya bölge düzeyinde belirlenmesi ve önlemlerin bu yönde alınması hedeflenmiştir. Tarım sektöründe, iklim değişikliğinin etkileri ve toplumsal cinsiyet unsurlarını bir arada ele alan tedbirlerin uygulanması önemlidir.” (28.sayfa 7.paragraf)

2.2 Türkiye Çocuk Hakları Strateji Belgesi

Türkiye Çocuk Hakları Strateji Belgesi ve Eylem Planı (2023-2028), çocuk haklarını korumak ve geliştirmek amacıyla hazırlanmıştır. Bu belgede, 5 yıl içerisinde çocukların katılımını ve toplumun tüm kesimlerinin desteğini önemseyen bir yaklaşım sergilenmesi amaçlanmaktadır.

Belge detaylı bir şekilde incelendiğinde ise elde edilen temeller şu şekildedir;

Çocukların gelişim, eğitim ve korunma haklarını tam anlamıyla kullanmalarını sağlamak için kararlılık gerektiren politikalar öne çıkarılmıştır. Belge, çocukların yaşam standartlarını yükseltmeyi, eğitim ve korunma hizmetlerine erişimlerini iyileştirmeyi ve çocuk katılım hakkını yaygınlaştırmayı hedefler. Ayrıca, çocuk koruma ve adalet sistemlerinin iyileştirilmesi, izleme sistemlerinin etkinleştirilmesi ve özel koruma hizmetlerinin geliştirilmesi amaçlanmıştır.

Belge çocuk odaklı yaklaşım kapasitesi bakımından incelendiğinde; devletin, sosyal ve ekonomik hayatta ortaya çıkan değişimlerin önemli hassas/kırılgan gruplardan birisi olan çocukların haklarının ihlal edilmesine sebep olacağının bilincinde olduğu gözlemlenmektedir. Ancak İklim Krizi, çocukların haklarına erişimlerinin önünde büyük bir engel olarak ayrıca bir başlıkta değil, “Çocuk Odaklı Yaklaşım” başlığı altında yer alan risklerin içerisinde yalnızca bir faktör olarak değerlendirmiştir. (12)

İklim krizi, çocuk haklarını tehdit eden en önemli risklerden birisi olarak tanınmalı, önleme, güçlendirme, izleme ve değerlendirme mekanizmaları da bu faktör dikkate alınarak geliştirilmelidir. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığının strateji planında risk altındaki çocuklara dair planlamalarda iklim krizine yer verilmemiştir. Raporda bu başlığın yer aldığı kısımda “iklim” kelimesine rastlanmamıştır.

[12] “Sosyal ve ekonomik hayatta ortaya çıkan değişimler, insan kaynaklı ya da doğal afetler ile jeopolitik riskler (savaşlar, göç dalgası vb.) insan ve toplum hayatında önemli ve hızlı değişimlere vesile olmakta, değişim ve gelişim beraberinde çeşitli risklerle karşı karşıya kalınmasına neden olmaktadır. Bu durumdan da en fazla kırılgan gruplar etkilenmekte ve çocuklar da bu hassas/kırılgan grupların başında yer almaktadır. Bu bağlamda, iklim değişikliği dâhil tüm afet ve kriz durumlarında çocuklar özelinde, ayrıntılı, öncelikli değerlendirmelere ve hizmetlere ihtiyaç duyulmaktadır.” (Sayfa 29 4. Paragraf)

Devlet, afet ve kriz durumlarında çocukların en çok etkilenen gruplardan olduğunu ve bununla ilgili özel çalışmalar yapılması gerektiğinin bilincindedir. (13) Ancak, bu yaklaşım iklim krizinin sebep olabileceği afetler üzerine odaklanmamıştır. Kurum ve kuruluşların hazır hale getirilmesinin en önemli aşaması iklim krizine dair öngörülere göre planlama yapmak iken çalışmalar bilinçlendirme noktasında kalmıştır. (14)

Sonuç olarak, Türkiye Çocuk Hakları Strateji Belgesi'nde devlet; çocuk haklarını, çocuk adaletini ve çocuğun gelecekteki yaşamını korumayı ve önceliklendirmeyi vaat etmiştir ancak iklim krizine dair özelleştirilmiş bir plana rastlanmamıştır. (15)

Bu doğrultuda, çocukların haklarının korunması ve geliştirilmesi, çocuk adalet sisteminin iyileştirilmesi ve çocukların gelecekteki yaşam koşullarının iyileştirilmesi iklim krizi ile ilişkili tüm politikalarının merkezinde yer almalıdır. Devlet, bu politikalar çerçevesinde çocuğun yerini ve konumunu dikkate alarak işlemelidir.

2.3 Türkiye Cumhuriyeti Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı 2023 ve 2024 - 2028 Strateji Belgeleri

Türkiye Cumhuriyeti Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı'nın 2023 ve 2024-2028 Strateji Belgeleri, sürdürülebilir kalkınma çerçevesinde çevre politikaları, şehircilik uygulamaları ve iklim değişikliğiyle mücadeleyle yönelik hedefleri ve stratejik öncelikleri belirlemektedir. Bu belgelerde, yeşil dönüşüm, afetlere dirençli şehirler, karbon emisyonlarının azaltılması ve iklim değişikliğine uyum gibi konulara yönelik planlar ve uygulanacak politikalar ele alınmaktadır.

Mevcut stratejik planlarda, iklim krizinin çocuk hakları üzerindeki etkileri ve çocukların bu kriz karşısındaki durumu hakkında belirgin bir değerlendirme yapılmamıştır.

[13] "Öte yandan Türkiye, başta depremler olmak üzere doğa kaynaklı afetlerin sıklıkla yaşandığı bir coğrafyada yer almaktadır. Heyelan, sel ve çığ gibi birçok afetin yanı sıra jeopolitik konumu itibarıyla da insan kaynaklı afetler olarak nitelenebilecek insani krizlerle de karşı karşıya kalabilmektedir. Küresel Risk Yönetim Endeksi'nden hareketle 2019 yılında hazırlanan rapora göre Türkiye insani krizler ve afetler bakımından "yüksek riskli" ülkeler grubunda yer almaktadır. Bu yüksek risk potansiyeli, profesyonel acil müdahaleleri de zorunlu kılmaktadır. Bu acil müdahale yönetimi; acil durum öncesi, sırası ve sonrası olmak üzere üç aşamayı içermektedir. AFAD'ın Türkiye Afet Yönetimi Strateji ve Eylem Planının özellikle vurgu yaptığı bu aşamalarla bağlantılı olarak bütünsel yönetim anlayışı, risk yönetimi, planlama, müdahale, iyileştirme ve rehabilitasyon gibi faaliyetleri öne çıkmaktadır. Bunun yanı sıra mevcut eylem planının, yalnızca yetişkinler özelinde değil farklı yaş ve gelişim dönemlerine hitap edecek şekilde, farklı dillerde olmak üzere çocuk dostu versiyonlarının oluşturularak çocukların afet yönetimi konusunda bilinçlendirilmesi de önemlidir. Afete hazırlık, afet yönetiminin etkinleştirilmesi, müdahale ve iyileştirme basamaklarının çocuklara hizmet veren tüm kamu kurum ve kuruluşlarınca bütünsel olarak uygulanması gerekmektedir." [Sayfa 130 4. Paragraf]

[14] [2] "Başarılı bir afet yönetiminin gerçekleştirilebilmesi için hem kısa hem de uzun vadeli önlemler alınması gerekmekte olup afet yönetimi sürecinde toplumun tüm fertlerinin ayırım yapılmaksızın sürece dâhil edilerek bu alanda sosyal projeler geliştirilmeli ve bu projelerde çocuk grupları için özelleştirilmiş başlıklara yer verilmelidir." [Sayfa 132 2. paragraf]

[3] "Faaliyet: Afet, kriz ve acil durumlarda çocuk odağında bütünsel acil durum yönetimini içeren bir koordinasyon planı oluşturulması

Faaliyet: Çocuklara hizmet veren tüm kurum ve kuruluşların afet, kriz ve acil durumlara karşı hazır hale getirilmesi

Faaliyet: İklim krizi, yenilenebilir ve sürdürülebilir enerji kaynakları vb. konularda çocuklara yönelik bilinçlendirme çalışmalarının yürütülmesi"

Stratejik planda, iklim değişikliği ve çevresel politikaların ele alındığı bölümlerde çocukların haklarına ve ihtiyaçlarına yönelik özel bir vurgu bulunmamaktadır. Bu değerlendirme, planın genel çerçevesi, misyonu, vizyonu ve temel değerleri gibi arka planını açıklayan bölümlerin incelenmesi sonucu elde edilmiştir. Özellikle, oldukça önemli sürdürülebilir kalkınma ve çevresel koruma gibi geniş kapsamlı hedefler sunulurken, çocukların iklim krizinden nasıl etkileneceği ve bu etkilere yönelik ne tür önlemler alınacağı hakkında spesifik bir yaklaşım geliştirilmediği gözlemlenmiştir.

Çevresel politikaların, çocukların haklarını ve ihtiyaçlarını merkeze alarak geliştirilmesi, çocukların iklim krizinden korunması için gereklidir. Bu sonuca, stratejik planda çocuk haklarına yönelik eksikliklerin ve belirsizliklerin belirgin bir şekilde fark edilmesiyle ulaşılmıştır. Örneğin, planın hiçbir bölümünde, çocukların çevresel değişimlere ve afetlere karşı savunmasızlıklarının nasıl ele alınacağına dair herhangi bir detay verilmemiştir. Çocukların bu kırılganlığına yönelik politikaların yetersizliği, iklim krizinin çocuk hakları üzerindeki olası olumsuz etkilerini artırma riski taşımaktadır.

Türkiye Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı'nın 2024-2028 ve 2023 Stratejik Planları, sürdürülebilir kalkınma, çevresel koruma, iklim değişikliği ile mücadele gibi önemli hedefleri içermekle birlikte, bu planlarda çocukların iklim krizinin etkilerine karşı ne denli hassas/kırılgan olduklarına dair somut bir yaklaşıma yer verilmemiştir. Çocuklar, çevresel değişimlerden en fazla etkilenen kesimlerden biri olup, doğal afetler, hava kirliliği ve su kıtlığı gibi iklim kaynaklı sorunlar karşısında özel bir koruma ve destek gereksinimi içindedirler. Stratejik planın çocukların yaşamlarını, sağlıklarını ve geleceklerini koruyacak önlemler barındırmaması, çocukların iklim krizinin doğrudan ve dolaylı etkileri altında hak ihlallerine maruz kalma riskini artırmaktadır. Bu başlık altında çocukların iklim krizi karşısındaki kırılganlıklarının ve bu krizden nasıl etkilendiklerinin altı çizilmelidir.

[15] "2023-2028 TÜRKİYE ÇOCUK HAKLARI STRATEJİ BELGESİ VE EYLEM PLANI SUNUŞ: Türkiye Cumhuriyeti, tarih boyunca çocuklara yönelik hassas bir politika izlemiştir. Bu politikalar doğrultusunda ilerlerken, her kademede çocuk haklarını geliştirerek, toplumda bilinirliğini sağlama noktasında kararlılık göstermiştir. Bu doğrultuda, çocukla ilgili yürütülen çalışmalarda, ilgili tüm sektörlerin ve sivil toplum kuruluşlarının görüşlerinin alınmasına ve verilen hizmetlere katkı sağlamalarına önem verilmektedir. Sorunların saptanması ve çözüm önerilerinin geliştirilmesinde, toplumun tüm kesimlerinin ve çocukların kararlara katılımlarının sağlanması bir gerekliliktir. Çocukların, kendilerine özgü gelişimsel özellikleri ve korunma gereksinimleri göz önünde bulundurulduğunda; yaşam, gelişim, eğitim ve katılım haklarını tam olarak kullanmaları ile ilgili konuların yetişkinlerce gözetilmesi zorunludur ve konu ciddi politik kararlılık gerektirir. Çocuklara ilişkin konular ertelenemez, geciktirilemez, görmezden gelinemez. Çocuklarımıza mutlu ve huzurla yaşayacakları bir ortam sağlamak bizim için her şeyin üzerindedir. Çocuklarımızı geleceğe hazırlamak, sağlıklı bir birey olarak yetiştirmelerine yardımcı olmak en temel görev ve sorumluluğumuzdur. Ayrım gözetmeksizin her çocuk eşit haklara sahiptir ve bütün çocuklar özeldir. Bakanlığımız koordinesinde ve ilgili tüm sektörlerin işbirliğinde hazırlanan bu belge ile çocukların hayat standartlarını geliştirmek ve sağlıklı büyüyecekleri, iyi eğitim alacakları, güç koşullarda kalmaları durumunda korunacakları, kaliteli hizmetlere erişebilecekleri ülke ölçekli bütünsel bir çocuk refahı sisteminin hayata geçirilmesi hedeflenmiştir. Bu bağlamda, toplumda çocuk hakları kültürünün oluşturulması, çocuğun sosyal ve fiziksel çevresinin, çocuk adalet sisteminin, çocuk koruma sisteminin ve eğitim sisteminin iyileştirilmesi, çocuğa yönelik özel koruma hizmetlerinin geliştirilmesi ve verilen hizmetlerin uygulamasının izlenmesi için etkin bir izleme sisteminin geliştirilmesi amaçlanmıştır. Bu çerçevede, 2023-2028 yıllarını kapsayacak Türkiye Çocuk Hakları Strateji Belgesi ve Eylem Planı'nı kamu kurum ve kuruluşlarının, sivil toplum kuruluşlarının, akademisyenlerin, uluslararası kuruluşların ve çocukların katkı ve katılımlarını alarak hazırladık. Önümüzdeki beş yıl boyunca, çocuk haklarını ve çocuk katılımını önceleyen, koruyucu ve önleyici hizmet mekanizmalarını güçlendiren stratejiler belirledik."

Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığının 2024- 2028 Strateji Belgesinin, "Geleceğe Bakış" bölümünün misyon kısmında ve belgenin "Giriş" (16) kısmında, katılımcı bir sürece işaret edilmiştir.

Bakanlık, 2053 Net Sıfır Emisyon Hedefi doğrultusunda çevreye duyarlı, afetlere dayanıklı ve iklim dirençli şehirler inşa etmek için önemli adımlar atacağını belirtmiş olmasına rağmen, bu şehirlerin çocukların güvenliği, sağlığı ve sürdürülebilir bir yaşam sürmeleri için nasıl tasarlanacağına dair ayrıntılı bir yol haritası sunmamıştır.

Özellikle, sürdürülebilir şehircilik politikalarının çocukların ihtiyaçlarına göre uyarlanması, çocukların çevresel afetler karşısında hak ihlallerine maruz kalmamaları açısından büyük önem taşımaktadır. Bakanlık tarafından ifade edilen afetlere dirençli yaşam alanları oluşturma hedefi, doğal afetlerin çocuklar üzerindeki olumsuz etkilerini azaltmak için büyük bir fırsat sunmaktadır. Ancak, stratejik planlar incelendiğinde, bu alanların çocukların güvenliği ve sağlığı için nasıl planlanacağına dair spesifik bir odak bulunmamaktadır. Bu eksiklik, sürdürülebilir şehirler ve topluluklar (SDG 11) hedeflerine ulaşma yolunda önemli bir boşluk oluşturmaktadır. Çocukların güvenli, sağlıklı ve sürdürülebilir alanlarda yaşama hakkını güvence altına almak için, sürdürülebilir şehircilik politikalarının çocukların ihtiyaçları ve güvenliği göz önünde bulundurularak yeniden tasarlanması gerekmektedir. Bu doğrultuda, Bakanlığın belirttiği hedeflerin hayata geçirilmesinde, çocukların hakları ve ihtiyaçları ön planda tutulmalıdır.

Türkiye Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı'nın Stratejik planının bazı bölümlerinde çeşitli eğitim hedeflerine (17) yer verilmiştir. Ancak bu eğitim süreçlerinin nasıl bir yol haritası ile gerçekleştirileceği ve hangi hedef kitleleri kapsadığına yönelik detaylı bir bilgi veya çocuklara yönelik özel bir düzenlemeye rastlanmamıştır.

Ayrıca çevre bilinci ve sürdürülebilirlik konusunda farkındalık yaratmak adına gerçekleştirilmesi planlanan kampanyaların, çocuklar üzerinde nasıl bir etki yaratacağı veya bu kampanyalara çocukların nasıl dahil edileceğine dair herhangi bir düzenlemeye rastlanmamıştır.

[16] "İklim değişikliği ile mücadele kapsamında tüm paydaşların katılımıyla bilimsel yöntemlere dayalı, çevresel, sosyolojik, ekonomik, teknolojik ve finansal unsurları içeren plan, politika ve stratejileri belirlemek, iklim değişikliğine uyum hedefleri ve sera gazı emisyon azaltım hedefleri çerçevesinde piyasa mekanizmalarının kurulması başta olmak üzere ulusal ve uluslararası çalışmaları yürütmek."

"[1] Kamu idareleri; kalkınma planları, Cumhurbaşkanı tarafından belirlenen politikalar, programlar, ilgili mevzuat ve benimsedikleri temel ilkeler çerçevesinde geleceğe ilişkin misyon ve vizyonlarını oluşturmak, stratejik amaçlar ve ölçülebilir hedefler saptamak, performanslarını önceden belirlenmiş olan göstergeler doğrultusunda ölçmek ve bu sürecin izleme ve değerlendirmesini yapmak amacıyla katılımcı yöntemlerle stratejik plan hazırlar."

[17] "- Tüm paydaşlara yönelik eğitim, bilinçlendirme ve kapasite geliştirme faaliyetleri yaygınlaştırılacaktır. - İklim değişikliğine uyum konusunda farkındalık ve eğitim faaliyetlerinin yapılması sağlanacak, iklim değişikliği ile mücadele kapsamında hibe programları uygulanacaktır."

Sonuç ve Öneriler

Sonuç ve Öneriler

Bu izleme çalışması kapsamında iklim krizi ve çocuk hakları ilişkisini ele alırken, çevreyle ilgili olacak politika ve uygulamaların çocuklara etkisinin nasıl değerlendirildiği ve buna göre nasıl bir tutum alındığı sorusunu bizzat çocuklarla beraber çalışmak için 15 Ocak 2025 tarihinde 10 çocuğun katılımı ile “İklim Krizi: Gençlerin Sesi” isminde bir atölye gerçekleştirdik. Düzenlediğimiz atölye çalışmasına katılan çocukların önerileri, iklim kriziyle mücadele ve uyum politikalarında çocukların özne olarak görülmesinin önemini bir kez daha vurgulamıştır.

Atölye çalışmasına katılan çocuklar, yalnızca politikaların hedef kitlesi olmak yerine, bu politikaların tasarım ve uygulama süreçlerinde gerçek anlamda söz sahibi olmak istemektedirler. Bunun için gerçekleştirdiğimiz atölye sonucunda çocuklardan gelen önerileri temel alarak ortaya çıkan ortak görüşler ve değerlendirmeler aşağıda özetlenmiştir:

1

Politika Geliştirirken Bütünlükçü Bir Bakış Açısı Benimsenmesi

- ✓ Türkiye Cumhuriyeti Devleti, iklim kriziyle mücadele ve uyum politikalarını yalnızca çevresel veya ekonomik bir mesele olarak değil, doğrudan insan hakları perspektifiyle ele almalıdır.
- ✓ Çocuk hakları, çevre politikaları ve ekonomik planlamalar arasında kesişimsel bir yaklaşım benimsenmeli, farklı politika alanları arasında uyum sağlanmalıdır.

2

Gıda Güvenliği ile İlgili Yapılan Çalışmalarda İklim Krizinin Değerlendirilmesi

Mevcut politika belgelerinde, gıda krizinin temel nedenleri arasında iklim krizinin ele alınmadığı gözlemlenmiştir. Bu eksikliğin giderilmesi için:

- ✓ Gıda güvenliği stratejileri oluşturulurken iklim krizinin etkileri dikkate alınmalı ve sürdürülebilir tarım uygulamaları teşvik edilmelidir.
- ✓ İklim krizinin neden olduğu gıda krizlerinden çocukların beslenme haklarının etkilenmemesi için sosyal destek mekanizmaları güçlendirilmelidir.

3

**İklim Krizinin Getireceği Krizlerde Hassas Grupların
Korunma Stratejisi Belirlenmesi**

Mevcut iklim uyum politikalarında, çocuklar ve diğer hassas gruplar için özel koruma stratejilerinin eksik olduğu tespit edilmiştir. Bu eksikliğin giderilmesi için:

- ✓ İklim krizine bağlı doğal afetlerde çocukların güvenliği ve psikososyal destek ihtiyaçlarını önceliklendiren eylem planları hazırlanmalıdır.
- ✓ Çocuk işçiliğinin önlenmesi için tarım ve sanayi sektöründe denetimler artırılmalı, iklim krizine bağlı ekonomik sıkıntıların çocuk emeğini sömürmeye dönüşmesini engelleyecek önlemler alınmalıdır.
- ✓ Çocukların eğitim hakkının iklim krizinden etkilenmemesi için afet ve kriz durumlarında uzaktan eğitim altyapısı güçlendirilmeli ve okul kayıplarını önleyecek mekanizmalar oluşturulmalıdır.

4

Yerel Yönetimler ve İşbirlikleri

- ✓ Çocuklar, yerel yönetimlerin çevresel politika ve uygulamalar açısından temel aktörlerden biri olduğunun altını çizmektedir. Bu nedenle, il bazlı savunuculuk planlarının tasarlanması, belediyelerin ve muhtarların da katılımıyla çocukların fikirlerini doğrudan iletebileceği platformların oluşturulması önemlidir.
- ✓ Okul, sivil toplum örgütleri, yerel yönetimler ve merkezi idarenin çocukların iklim krizi çalışmalarında yer almaları için iş birliği halinde çalışmasını sağlayacak modeller geliştirilmelidir. Çünkü politikaları geliştirirken çocukları göz etmenin en iyi yolu öncelikle onlara birlikte çalışmaktır.
- ✓ Belediyeler, iklim krizine karşı dayanıklılık artırıcı projelerde çocuk katılımını teşvik etmeli, çocukların önerilerini içeren yerel uyum stratejileri oluşturmalıdır.

Bu izleme çalışması, çocukların katılımına dayalı politikaların geliştirilmesine katkı sunmayı amaçlamaktadır.

STANDART 1: Devletler çevreyle ilgili olacak politika ve uygulamalarda çocuklara olan etkisini de değerlendirebilir, buna göre tutum alır.		
Yapısal Gösterge	Süreç Göstergesi	Sonuç Göstergesi
• Çevreyle ilgili ulusal mevzuatta (yasalar, yönetmelikler, strateji belgeleri, eylem planları vb.) çocuk haklarına, özellikle de çocuklara yönelik etkilerin değerlendirilmesine dair açık hükümler var mı? • Türkiye'nin taraf olduğu uluslararası belgelerde (ÇHS, Genel Yorum 26, Çocuk Hakları Komitesi tavsiyeleri vb.) bu yükümlülüklerin yansımaları ulusal düzeye taşınmış mı? • Ulusal Çocuk Hakları Strateji Belgesi, ÇŞİDB Strateji Belgesi veya ÇİDB faaliyet raporlarında çocuklara özgü çevresel risk veya etkilerin değerlendirilmesine ilişkin ifade bulunuyor mu?	• Devlet kurumları (özellikle Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı, Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı) çevre politikalarının çocuklar üzerindeki etkisini sistematik olarak izliyor veya değerlendiriyor mu? • Çevre hukuku, çevre davaları ve ilgili uygulamalarda çocuk perspektifi gözetiliyor mu? • Çevre ve iklimle ilgili konularda karar alma süreçlerinde çocuklara danışılıyor mu veya görüşleri alınıyor mu? • Çevreye ilişkin mevcut davalar veya politikalar hazırlanırken çocukların doğrudan etkilenme biçimleri analiz ediliyor mu?	• Çevreyle ilgili ulusal veya yerel politikalar, çocukların refahı, sağlığı ve güvenliği açısından olumlu/olumsuz etki yaratıyor mu? • Devlet kurumları veya yargı süreçleri çocukların çevresel hak ihlallerine erişiminde şeffaf mı? • Çevresel kararların alınmasında çocuk etkisi analizine dair kamuya açık veri, rapor veya örnek bulunuyor mu?

TÜRKİYE'DE ÇEVRE VE İKLİM POLİTİKALARININ ÇOCUKLARA ETKİSİ

ICHILD İklim Hareketi

İnsan Hakları İzleme & Raporlama Çalışmaları - I

ICHILD - ULUSLARARASI ÇOCUK HAKLARI ELÇİLERİ DERNEĞİ

Her türlü fikir, öneri ve geribildiriminiz için bizimle bilgi@ichildforchild.org adresi üzerinden iletişime geçebilirsiniz.

@ichildforchild

www.ichildforchild.org